

โมเดลของคุณน่าเชื่อถือจริงหรือ ?

สรยุทธ ศรรีกุล*

บทนำ

คุณเป็นนักปรัชญาและนักประวัติศาสตร์ชาวอเมริกัน เขาเกิดที่เมืองซินซินนาติ (Cincinnati) ได้รับการศึกษาที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เคยสอนที่ฮาร์วาร์ดและเบิร์กลีย์ ปัจจุบันยังมีชีวิตอยู่ และสอนที่มหาวิทยาลัยพรินซ์ตัน งานเขียนที่สำคัญของคุณมีอยู่ 2 เล่ม คือ “The Copernican Revolution” เขียนขึ้นในปี 1957 และ “The Structure of Scientific Revolutions” เขียนขึ้นในปี 1962

เป็นที่น่าสังเกตว่า นักปรัชญาอาชีพร่วมสมัยของเราหลายคน มักจะสนใจในปัญหาทางด้านญาณวิทยามากกว่าอย่างอื่น เพราะปัจจุบันนี้ เรากำลังอยู่ในยุคแห่งการหลงทางอย่างแท้จริง เราต่างก็คุ้นเคยกับคำกล่าวที่ว่า คนเรามักจะแสวงหาอำนาจ ความมั่งคั่ง และความรู้ แต่ถ้าหากมีใครสักคนมาถามเราว่า ความรู้คืออะไร หรือธรรมชาติของความรู้เป็นอย่างไร คุณเฟินๆ เราก็มักจะคิดว่า คำถามเช่นนั้นตอบได้ง่ายมาก แต่เมื่อโดนซักไซ้ไล่เลียงเข้าจริงๆ เรา

ก็มักจะพบกับความประหลาดใจ หรือบางครั้งก็กลับข้องใจในการที่เราตอบคำถามเช่นนั้นไม่ได้ คุณเป็นคนหนึ่งที่พยายามตอบคำถามเช่นนั้น หนังสือ “The Structure of Scientific Revolutions” ของเขามักจะเป็นที่อ้างอิง หรือกล่าวขวัญถึงเสมอในหมู่นักปรัชญาในปัจจุบัน

ด้วยความสามารถอันน้อยนิดที่มีอยู่ ผู้เขียนจะลองพยายามวิเคราะห์ดูว่า คำตอบของคุณนั้น ช่วยให้เราหลุดพ้นจากการหลงทาง หรือช่วยให้เราหลงทางมากขึ้น

* สรยุทธ ศรรีกุล

นิสิตปริญญาโท ภาควิชาปรัชญา

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คุณกับฮอบส์ : ฝ่ายแตกต่างสมัย

โดยนัยหนึ่ง เราอาจกล่าวได้ว่า โทมัส ฮอบส์ ในปรัชญาวิทยาศาสตร์ก็เป็นเหมือนโทมัส ฮอบส์ ในปรัชญาการเมือง ฮอบส์เชื่อว่า สภาพที่เป็นรากฐานของการมีอยู่ของมนุษย์คือ “สงครามของทุกๆ คน ต่อต้านทุกๆ คน” (‘war of every man, against every man’) และประโยชน์ของตนเอง (self-interest) เป็นกฎสากล นั่นคือ ฮอบส์เชื่อว่าการกระทำทุกอย่างของมนุษย์ทุกคน ล้วนแต่เป็นไปเพื่อก่อประโยชน์ให้แก่ตนเองทั้งสิ้น ไม่มีใครที่จะไม่เพิ่มพูนผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง ถ้าไม่ทางตรงก็ต้องทางอ้อม ทุกคนทำในสิ่งที่ตนชอบ และหลีกเลี่ยงในสิ่งที่ตนเกลียดเท่าที่จะทำได้ ท่ามกลางสภาพเช่นนี้ชีวิตของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่สันโดษ ซาดแคลน กักขฬะ บ้าเถื่อน และสั้น ในสภาพธรรมชาติมนุษย์มีสิทธิต่อทุกสิ่งทุกอย่างที่เขาสามารถหามาได้ นอกจากจะมีสิทธิเช่นนี้แล้ว เขายังมีสิทธิที่จะโอนสิ่งที่เขาได้มาให้กับคนอื่นได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ฮอบส์กล่าวว่า

“เมื่อใดก็ตามที่คนมอบสิทธิ หรือปฏิเสธ ไม่รับสิทธิอันใดอันหนึ่ง เขาย่อมหวังที่จะได้รับ สิทธิเป็นการตอบแทนพอๆ กัน หรือมิฉะนั้นก็หวังจะได้อะไรบางอย่างซึ่งดีสำหรับตน เพราะ การกระทำอย่างนั้นเป็นการกระทำที่จงใจ และการกระทำที่จงใจของคนทุกคน ย่อมมีวัตถุประสงค์ที่

จะก่อให้เกิดผลดีแก่ตนเอง” (Hobbes 1651 : 222)

มนุษย์ทุกคนต่างก็เชื่อว่า คนอื่นๆ ต่างก็รักตัวเองเท่าๆ กัน ดังนั้นเป็นไปได้ว่า ต่างคนต่างก็จะต้องที่จะแย่งชิงเอาประโยชน์จากผู้อื่น เมื่อปล่อยให้สภาพเช่นนี้เกิดขึ้นในสังคมใด สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่ไร้ระเบียบ (anarchy) ดังนั้น เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงจากสังคมไร้ระเบียบ มนุษย์ทุกคนจึงมีความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) ในการหันมาจับมือกันทำ “สัญญาประชาคม” (social contract) ขึ้น เพื่อความปลอดภัยของตน เพื่อที่จะรักษาทรัพย์สินของตน และ เพื่อที่จะไม่ทำให้คนต้องหวาดระแวงอยู่ตลอดเวลา

ในทำนองเดียวกัน จากการได้ใช้เวลา 1 ปี (1958-1959) ในการคลุกคลีกับนักสังคมศาสตร์ ที่ศูนย์วิจัยพฤติกรรมศาสตร์ระดับสูง (Center for Advanced Studies in the Behavioral Sciences) คุณพบว่าชีวิตของความคิด และของกระบวนการในสังคมศาสตร์นั้น สันโดษ ซาดแคลน กักขฬะ บ้าเถื่อนและสั้น นักสังคมศาสตร์ในศตวรรษที่ 20 ไม่ได้แตกต่างอะไรจากนักปรัชญากรีกในยุคก่อนโสกราตีส พวกเขาถกเถียงเกี่ยวกับความคิดพื้นฐานของกันและกันอย่างอิสระเสรีไร้ขอบเขต ไม่มีใครยอมก้มหัวให้แก่ใคร ต่างคนต่างก็คิดว่าความคิดพื้นฐานของตนเองถูก และสมเหตุสมผลที่สุด

ความวุ่นวายในสังคมของนักสังคมศาสตร์ จึงเปรียบเสมือนกับความวุ่นวายในสังคมไร้ระเบียบ (anarchy) แบบที่ชอบส์กลัว คุณกล่าวว่า

“การใช้เวลานี้ (1958-1959) ในประชาคมที่ประกอบขึ้นมาอย่างเป็นที่น่าสังเกต โดยนักสังคมศาสตร์ ทำให้ข้าพเจ้าเผชิญหน้ากับปัญหาที่ไม่ได้คาดหวัง เกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างประชาคมเช่นนั้น กับประชาคมของนักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติที่ข้าพเจ้าได้รับการฝึกฝนมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าพเจ้าได้รับการกระทบจากความไม่ลงรอยกันเป็นอันมาก ระหว่างนักสังคมศาสตร์เกี่ยวกับธรรมชาติของปัญหา และวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ทั้งประวัติศาสตร์ และวิชาแนวเดียวกัน ทำให้ข้าพเจ้าสงสัยว่า คำตอบของนักปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ที่มีต่อปัญหาเหล่านั้น เป็นคำตอบที่มั่นคงกว่าหรือหนักแน่นกว่าคำตอบของนักปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์สังคม แต่โดยวิธีใดวิธีหนึ่งการปฏิบัติทางดาราศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี และชีววิทยา ตามปกติแล้วจะไม่กระตุ้นให้เกิดความขัดแย้งต่อความคิดเห็นเหมือนดังที่ปรากฏบ่อย ๆ ในปัจจุบันนี้ท่ามกลางนักจิตวิทยาหรือนักสังคมวิทยา ความพยายามที่จะค้นพบต้นตอแห่งความแตกต่างอันนั้นได้นำข้าพเจ้าไปสู่ “พาราไดม์” (Kuhn 1962 : vii-viii)

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่าทั้งชอบส์และคุณต่างก็มีจุดยืนอย่างเดียวกันคือ กลัวความไร้ระเบียบ และเพื่อที่จะขจัดความไร้ระเบียบให้สิ้นไป ก็จำเป็นจะต้องมีความเห็นพ้องต้องกัน (consensus) ในปรัชญาการเมืองของชอบส์ ความเห็นพ้องต้องกันนำไปสู่สังคมที่มีระเบียบ ในปรัชญาวิทยาศาสตร์ของคุณ ความเห็นพ้องต้องกันนำไปสู่ขั้นตอนพาราไดม์ หรือขั้นตอนวิทยาศาสตร์ (the paradigmatic or scientific stage)

การวิเคราะห์ของคุณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติฟังดูเข้าที่ดี เพราะอย่างน้อยที่สุด หลักฐานทางท้านประวัติ-วิทยาศาสตร์ดูเหมือนจะสนับสนุนการวิเคราะห์ของเขา แต่สิ่งที่เราน่าจะสงสัยก็คือ การที่ทักของเขาที่ว่า นักวิทยาศาสตร์สังคม หรือนักสังคมศาสตร์ของศตวรรษที่ 20 กำลังอยู่ในขั้นตอนก่อนวิทยาศาสตร์หรือก่อนพาราไดม์นั้น เป็นสิ่งที่ถูกต้องจริงหรือ? ผู้เขียนขอท้วงปัญหาไว้แค่นี้ก่อน แล้วจะพิจารณาภายหลัง

คุณกับปอปเปออร์ : คนละฟากฟ้า

ทั้งคุณและปอปเปออร์ต่างก็เป็นนักปรัชญาวิทยาศาสตร์ร่วมสมัยกับเราซึ่งยังมีชีวิตอยู่ ทั้งคู่ปรัชญาของทั้งสองเป็นที่กล่าวขวัญถึง และเป็นที่ยกเถียงกันอย่างกว้างขวาง งานของทั้งสองถูก

ยกขึ้นมาเทียบเคียงกันบ่อย ๆ ในฐานะที่เป็น
คู่แข่งที่สำคัญ หลาย ๆ คนอยู่ฝ่ายปอปเปอร์
แต่อีกหลาย ๆ คนก็อยู่ฝ่ายคุณ เราลองมาดูว่า
ทั้งสองคนสอนต่างกันอย่างไร

ปอปเปอร์ถือว่า ทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์
โผล่หรือปรากฏขึ้นมาโดยอาศัยการกระโดดทาง
จินตนาการ (imaginative leaps) จากฐาน
หลาย ๆ ฐาน ซึ่งได้แก่ วิทยาศาสตร์เทียม
(pseudo-science) ปรัชญา และอคติทั้งหลาย
ในชีวิตธรรมดา เขาเสนอว่า การพิสูจน์ว่าเท็จ
ได้ (falsifiability) เป็นเกณฑ์สำหรับความจริง
ซึ่งมีความน่าเชื่อถือมากกว่าการพิสูจน์ได้ว่าจริง
(verifiability) เราต้องเสาะแสวงหาสมมติฐาน
ซึ่งสามารถพิสูจน์ว่าเท็จได้ โดยตัวอย่างปฏิเสธ
(negative instance) อันที่จริงแล้วยังสมมติ-
ฐานสามารถพิสูจน์ว่าเท็จได้มากเท่าใด (แต่ยัง
ไม่ปรากฏว่าเท็จ) สมมติฐานนั้นก็ยิ่งดูเหมือน
จะมีคุณค่ามากขึ้นเท่านั้น ถ้าหากตัวอย่างปฏิเสธ
ยังไม่ถูกพบเห็น เราก็จะเริ่มได้มาซึ่งความเชื่อ
มั่นในความจริงของสมมติฐานอันนั้น

จากทัศนะเช่นนี้ ก่อให้เกิดผลตามมาว่า
วิทยาศาสตร์จำเป็นจะต้องเป็นสิ่งที่ไม่สมบูรณ์
และเป็นของชั่วคราว (Science is necessarily
incomplete and provisional) กล่าวอีกนัยหนึ่ง
ก็คือ วิทยาศาสตร์เป็นการลองผิดลองถูก (trial
and error) นั่นเอง

ส่วนคุณนั้นถือว่า ทฤษฎีวิทยาศาสตร์
พัฒนาไปรอบ ๆ พาราไดม์ที่เป็นพื้นฐาน
กล่าวอีกนัยหนึ่ง การสืบสาวทางวิทยาศาสตร์
ไม่ได้ก่อเป็นระบบขึ้นมาอย่างอิสระท่ามกลาง
ทางเลือกที่ไร้เขตแดนดังที่เราส่วนใหญ่เคย
เข้าใจกัน แต่จะถูกบังคับหรือครอบงำโดย
พาราไดม์ที่ทรงอำนาจอยู่ในขณะนั้น ในขณะที่
ที่ปอปเปอร์สนใจการกระโดดทางจินตนาการ
คุณกลับสนใจการกระโดดทางคุณภาพ (quali-
tative leaps) ระหว่างพาราไดม์ที่ต่างระดับกัน
(incommensurate paradigms) ซึ่งจะก่อให้เกิดการปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ ประชาคมทาง
วิทยาศาสตร์ จะเป็นผู้ตัดสินชี้ขาดระหว่าง
ความเชื่อที่เป็นทางการทางวิทยาศาสตร์ (scien-
tific orthodoxy) หรือวิทยาศาสตร์ปกติ
(normal science) กับความเชื่อที่นอกกริทธาทาง
วิทยาศาสตร์ (scientific heresy) หรือวิทยา-
ศาสตร์ผิดปกติ (abnormal science) การเปลี่ยน
ทิศทางของวิทยาศาสตร์ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยน-
แปลงอย่างรุนแรง (convulsions) ในประชาคม
นั้น แต่ประชาคมใด ๆ ก็ตามมักจะมีความเฉื่อย
(social lag) นั่นคือ ไม่อยากเปลี่ยนแปลง
อะไรมากนัก ดังนั้นเมื่อพาราไดม์เริ่มสูญเสีย
พลังอำนาจในการอธิบาย ก็จะมีการปรับปรุง
แก้ไขประเภทต่าง ๆ เกิดขึ้นเพื่อป้องกันไม่ให้
มีการเปลี่ยนแปลง อย่างไรก็ดี มักจะมีกลุ่ม

คนอีกกลุ่มหนึ่งที่ยึดถือพาราไดม์อันใหม่ที่แตกต่างออกไปจากอันเก่า พวกที่ยึดถือพาราไดม์เก่าก็จะกล่าวหาว่า คำสอนของพวกที่ยึดถือพาราไดม์ใหม่เป็นคำสอนนอกกรีต แต่สักวันหนึ่ง คำสอนอันใดอันหนึ่ง หรือหลายอันของพวกที่ยึดถือพาราไดม์ใหม่ อาจกลายเป็นความเชื่อที่เป็นทางการทางวิทยาศาสตร์อันใหม่

เราจะเห็นว่า โลกทัศน์ของปอปเปอว์เป็นโลกทัศน์แบบเปิด (open outlook) ในขณะที่โลกทัศน์ของคุณเป็นโลกทัศน์แบบปิดสำหรับปอปเปอว์ จริยธรรมทางวิทยาศาสตร์ (the ethic of science) ของเขาคือการพิสูจน์ว่าเท็จได้ ยิ่งเปิดให้มีโอกาสในการวิจารณ์มากเท่าใด สมมติฐานทางวิทยาศาสตร์ก็ยิ่งมีความน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์จึงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นั่นคือเป็นกระบวนการที่ลองผิดลองถูกเรื่อยไป เพราะความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่ไม่สมบูรณ์และเป็นของชั่วคราวชั่วคราวยุ่ ส่วนจริยธรรมทางวิทยาศาสตร์ของคุณนั้นถือได้ว่าตรงข้ามกับของปอปเปอว์เลยทีเดียว ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์จะมีไม่ได้ นอกเสียจากว่า ประชาคมทางวิทยาศาสตร์จะต้องรับเอาพาราไดม์ใดพาราไดม์หนึ่งเป็นบรรทัดฐาน (norm) เสียก่อนแล้วจึงค่อยทำงานภายในพาราไดม์อันนั้นจึงจะได้มาซึ่งวิทยาศาสตร์ปกติ

วิทยาศาสตร์ปกติเป็นกิจกรรม หรือการวิจัยที่นักวิทยาศาสตร์ปกติแต่ละคนไม่ได้ท้าทายพาราไดม์ของตน แต่ละคนถูกเรียกร้องให้แก้ปัญหา และการค้นพบของเขาให้เข้ากับพาราไดม์อันนั้น ดังนั้น การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์สำหรับคุณ จึงไม่ใช่กระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอเหมือนกับการปฏิวัติของปอปเปอว์ แต่เป็นสิ่งที่นาน ๆ เกิดขึ้น เพราะประชาคมมีลักษณะเฉื่อย การปฏิวัติทางวิทยาศาสตร์ของคุณจึงไม่ใช่อะไรอื่น นอกจากการเปลี่ยนแปลงพาราไดม์นั่นเอง

คุณกับปอปเปอว์ : ความผิดพลาดอันเดียวกัน

เราเห็นมาแล้วว่า คำสอนของคุณและของปอปเปอว์ดูเหมือนจะแตกต่างกันอย่างลิบลับ แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่ดูเหมือนว่าคำสอนของทั้งสองคนจะตรงกัน นั่นคือ ความผิดพลาดร่วมกันซึ่งโดยแก่นแท้แล้วเป็นความผิดพลาดอันเดียวกัน ความผิดพลาดอันนี้อยู่ที่ลักษณะพิเศษเฉพาะของวิทยาศาสตร์ (the specificity of science) ปอปเปอว์ผิดตรงที่ว่า ประมวลลักษณะพิเศษเฉพาะของวิทยาศาสตร์ทำไป ในขณะที่คุณผิดตรงที่ว่า แปลความหมายลักษณะพิเศษเฉพาะของวิทยาศาสตร์ผิดไป

ผลงานของปอปเปอว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะหลัง ๆ ได้ย่อยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ลงเป็นกระบวนการแห่งการลองผิดลองถูก เมื่อวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นเพียงกระบวนการลองผิดลองถูก ภายในโครงสร้างแบบนี้ ไม่มีที่ว่างให้การวินิจฉัยอย่างพิเศษเฉพาะสำหรับการปฏิบัติเฉพาะอย่างหนึ่ง นั่นคือ การเกิดขึ้นของวิทยาศาสตร์ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ถ้าหากวิทยาศาสตร์เป็นการลองผิดลองถูก และการลองผิดลองถูกอยู่กับเราเสมอ ๆ วิทยาศาสตร์ก็ไม่มีจุดเริ่มต้น

ความคิดของปอปเปอร์ในตอนแรกนั้น มีศูนย์กลางอยู่ที่การพิสูจน์ว่าเท็จ แต่มาในระยะหลังเขาได้เน้นถึง “จิตใจแบบวิจารณ์” นั่นคือ ความเต็มใจที่จะวิจารณ์ และพิสูจน์ว่าเท็จ เขามีความเชื่อว่า อาศัยการพิสูจน์ว่าเท็จ หรือการวิจารณ์เพียงลำพังก็เป็นเกณฑ์ที่เพียงพอแล้ว สำหรับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ปอปเปอร์ดูเหมือนจะไม่กลัวความไร้ระเบียบ แต่ตรงข้ามเขากลับกลัวการเรียกหาความเป็นระเบียบมากเกินไป เขาเชื่อว่า ในทางจิตวิทยาแล้ว คนเรามักจะเรียกหาสังคมปิด เพราะมีความรู้สึกว่าเป็นสังคมที่ให้ความอบอุ่นปลอดภัย แต่นี่จะนำไปสู่เผด็จการทุกรูปแบบ อิสระหาย่อมาจาก การวิจารณ์ ไม่ว่าในวิทยาศาสตร์ หรือในสังคม การวิจารณ์ถือว่า เพียงพอที่จะสร้างวิทยาศาสตร์ที่ก้าวหน้า หรือที่จะทำให้สังคม

เปิดเกิดขึ้น การเปิดครั้งแรกโดยประเพณีแล้ว ไม่ได้แตกต่างจากการเปิดครั้งต่อ ๆ ไปที่ตามมาเพียงแต่ว่า การเปิดครั้งแรกนั้นอาจจะเป็นวิบุรุษมากกว่าและน่าประหลาดใจมากกว่า เพราะไม่มีการเปิดใด ๆ ที่มาก่อน แต่โดยประเพณีแล้วไม่ได้แตกต่างกันเลย ศัตรูของการเปิดก็คือ แนวโน้มที่จะปิดโลกทัศน์ของเราไม่ว่าในวิทยาศาสตร์ หรือในสังคม แต่เกลเนอร์วิจารณ์ว่า นี่เป็นความผิดพลาดของปอปเปอร์ เขากล่าวว่า

“ไม่ใช่การวิจารณ์ใด ๆ เลยซึ่งสร้าง หรือคงสภาพวิทยาศาสตร์ไว้.... การวิจารณ์จะไร้พลังอำนาจภายในโลกซึ่งเคารพนับถือความอาถรรพณ์ในโลกซึ่งมีความจริงอย่างหนึ่ง สำหรับผู้บริสุทธิ์ในทางระเบียบพิธี และอีกอย่างหนึ่งสำหรับผู้ไม่บริสุทธิ์.... ในโลกเช่นนั้นท่านสามารถมี “การวิจารณ์” แต่การวิจารณ์นั้นจะไม่เป็นวิทยาศาสตร์ดังที่เรารู้จักเลย” (Gellner 1974: 181)

สำหรับคุณนั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า การปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์ของเขานั้น สืบเนื่องมาจากการกระโดดทางคุณภาพระหว่างพาราไดม์ซึ่งต่างระดับกัน แต่การปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อย ๆ จนกลายเป็นเรื่องปกติธรรมดาเหมือนอย่างการปฏิบัติของปอปเปอร์ เพราะประชาคมมีสภาพเฉื่อย แต่

การกระโดดทางคุณภาพระหว่างพาราไดม์ที่ต่างระดับกัน ไม่ได้เป็นอันเดียวกันกับการกระโดดจากขั้นตอนก่อนวิทยาศาสตร์เข้าสู่ขั้นตอนวิทยาศาสตร์ เกลเนอร์วิจารณ์ว่า คุณนิคิฟลาดที่อนุমানลักษณะพิเศษเฉพาะของวิทยาศาสตร์จากสภาพของนักสังคมศาสตร์ที่มีเสรีภาพอย่างไร้กฎเกณฑ์ และมีนิสัยในการทำหายความคิดพื้นฐานของกันและกัน เพราะไม่มีเหตุผลอะไรเลยที่จะไปทักท้วงเอาว่า ความไม่เป็นระเบียบทางค่านิยมปัญญา หรือการปล่อยปละละเลยทางสติปัญญา (intellectual laissez faire) เป็นสภาพที่ขาดพาราไดม์ ความจริงแล้ว พวกนักสังคมศาสตร์ก็มีพาราไดม์ของเขาเหมือนกัน แต่เป็นพาราไดม์ประเภทที่แตกต่างออกไป

บัดนี้เราก็คงมาถึงปัญหาที่ผู้เขียนทิ้งไว้ตั้งแต่ตอนแรกว่า นักสังคมศาสตร์ของศตวรรษที่ 20 กำลังอยู่ในยุคก่อนพาราไดม์จริงหรือไม่ ? ถ้าหากเกลเนอร์ถูกต้อง คุณก็ต้องผิด ผู้เขียนเชื่อว่าเกลเนอร์ต้องการจะบอกว่า เมื่อเกิดมาแล้ว ใคร ๆ ต่างมีพาราไดม์เหมือนกันทั้งนั้น และไม่ใช่พาราไดม์ทุกพาราไดม์จะเป็นวิทยาศาสตร์ไปเสียหมด (Not all paradigms are scientific) นั่นคือ เขาต้องการจะบอกว่า การมีหรือการครอบครองพาราไดม์ ไม่ได้เป็นเกณฑ์ที่เพียงพอที่จะตัดสินหรือแยกโลกวิทยา-

ศาสตร์ออกจากโลกก่อนวิทยาศาสตร์ เขากล่าวว่า

“โลกก่อนวิทยาศาสตร์ไม่ได้เป็นโลกที่ขาดพาราไดม์ มันมีพาราไดม์ประเภทที่แตกต่างออกไปเป็นอย่างมาก ทั้ง “การวิจารณ์” และการครอบครอง “พาราไดม์” ไม่เพียงพอที่จะเป็นเครื่องหมายแสดงลักษณะของโลกแห่งความเป็นเหตุผล” (Gellner : 182)

บทสรุป

เราได้เห็นมาแล้วว่า คุณเข้าใจผิดที่คิดว่า โลกก่อนวิทยาศาสตร์ หรือโลกก่อนพาราไดม์เป็นโลกที่ขาดพาราไดม์ เขามองเห็นว่า คนจำพวกเดียวกันเท่านั้นที่จิตใจของพวกเขา “เปิด” อย่างแท้จริง คนจำพวกนั้นคือ คนประเภทเดียวกันกับนักสังคมศาสตร์ แต่เหตุผลที่เป็นเช่นนั้นไม่ใช่เพราะว่า พวกเขามีอิสระมากกว่านักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ตรงข้ามทีเดียว สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นก็เพราะว่า คำสอนอันน่าสงสารของพวกเขายังอยู่ในขั้นตอนก่อนวิทยาศาสตร์ หรือขั้นตอนก่อนพาราไดม์นั่นเอง ความจริงแล้วนักสังคมศาสตร์ไม่ได้ขาดพาราไดม์อย่างที่คิด พวกเขามีพาราไดม์อีกแบบหนึ่งที่แตกต่างอย่างลึกซึ้ง คุณไม่ผิดที่บอกว่า นักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมีพาราไดม์ เพราะในทางทฤษฎีแล้วดูเหมือนจะเป็นไปไม่ได้ที่จะขจัดสารพิษทางญาณวิทยาออกไปให้หมด

จากประสบการณ์ของเรา กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ข้อมูลทางผัสสะของเราไม่สามารถเป็นข้อมูลที่บริสุทธิ์ (pure data) เพราะในการรับรู้^๕ นั้น ส่วนรวมย่อมมาก่อนส่วนย่อยเสมอ กล่าวคือ สารพิษทางญาณวิทยาที่เราได้รับมาในอดีตจะเป็นตัวกำหนด “การมองเห็น” ของเราเสมอ

ประวัติศาสตร์วิทยาศาสตร์ที่คุ้นกันคว่ำไชแสดงให้เราเห็นว่า นักวิทยาศาสตร์ธรรมชาติต่างก็ผูกติดกับพาราไดม์ของตนอย่างแน่นแฟ้น แต่หลักฐานเช่นนี้ไม่ได้ช่วยอะไรคนมาก นอกจากจะทำให้เขาเข้าใจผิดคิดว่าการมีพาราไดม์เป็นเครื่อง^๕ แสดงถึงลักษณะพิเศษเฉพาะของวิทยาศาสตร์ ผู้เขียนเห็นด้วยกับเกลเนอร์ที่บอกว่า ไม่ใช่แต่นักวิทยาศาสตร์เท่านั้นที่มีพาราไดม์ นักสังคมศาสตร์หรือนักอื่น ๆ ต่างก็มีพาราไดม์ประเภทที่แตกต่างออกไป แต่การ

มีพาราไดม์ไม่ได้เป็นเงื่อนไขที่จะทำให้ “ขั้นตอนที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์” กลายเป็น “ขั้นตอนวิทยาศาสตร์” ขึ้นมา จริงอยู่พาราไดม์เป็นเงื่อนไขที่ “ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้” สำหรับวิทยาศาสตร์และสิ่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์ แต่พาราไดม์ไม่ได้เป็นเงื่อนไข “ที่เพียงพอ” ที่จะทำให้โลกก่อนวิทยาศาสตร์หรือโลกที่ไม่ใช่วิทยาศาสตร์กลายเป็นโลกวิทยาศาสตร์ขึ้นมา

ด้วยเหตุ^๕นี้ ผู้เขียนจึงขอสรุปว่าโมเดลของคุณไม่น่าเชื่อถือ เพราะเป็นความหลงผิดของคุณที่คิดว่า ขั้นตอนก่อนวิทยาศาสตร์เป็นขั้นตอนก่อนพาราไดม์ การเสนอโมเดลของเขาขึ้นมาไม่ได้ช่วยให้เราหายจากการหลงทางเลย นับตั้งแต่ เดวิด ฮูม ได้สร้างปัญหาขึ้นมาตรงข้ามดูเหมือนกลับยิ่งทำให้เราหลงทางมากขึ้นไปอีกเสียด้วยซ้ำ เพราะคำสอนเรื่องโมเดลของคุณนำไปสู่การสรุปว่า วิทยาศาสตร์ไม่ได้เป็นเรื่องของความเป็นเหตุผลอีกต่อไป

บรรณานุกรม

1. Gellner, Ernest. *Legitimation of Belief*. Cambridge : Cambridge University Press, 1974.
2. Hobbes, Thomas (1651) "Leviathan." In *Approaches to Ethics*, pp. 210-225. Edited by W. T. Jones and associates. New York : MacGrow-Hill Book Company, 1962.
3. Kuhn, Thomas (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. 2d ed. Chicago : The University of Chicago Press, 1970.
4. Popper, Karl R. (1963). *Conjectures and Refutations*. London and Henley : Routledge and Kegan Paul, 1972.
5. Popper, Karl R. and Eccles, John C. *The Self and Its Brain*. Berlin : Springer International, 1977.